

Ks. Marek STAROWIEYSKI

APOKRYFY JAKO UTWORY APOLOGETYCZNE

Mówiąc o stosunkach pomiędzy poganami a chrześcijanami w pierwszych trzech wiekach chrześcijaństwa wzmiankuje się zazwyczaj prześladowania i polemiki pomiędzy elitami pogańskimi i chrześcijańskimi apologetami, takimi jak Justyn czy Tertulian. Często więc stosunki pogańsko-chrześcijańskie sprowadzane są li tylko do intelektualnych dyskusji o politeizmie i idololatrii, koncepcji Bóstwa czy człowieka, lub historii (problem chronologii), itd. lub do opisów prześladowań, jakich doznawali chrześcijanie. Rzadko natomiast zwraca się uwagę na inną polemikę, różną od tej prowadzonej na szczytach znanej z pism apologetów, a więc polemikę z ulicy, a więc na zarzuty, zazwyczaj ordynarne i odrażające stawiane chrześcijanom przez lud, które czasami podchwytywali również intelektualiści, powtarzając plotki na temat zebrzań chrześcijan.

Ślady tej polemiki znajdujemy w pismach wybitnych pisarzy II i III wieku, np. u Minucjusza Feliksa, który cytuje fragmenty dzieł Frontona - wybitnego pisarza z kręgu cesarza Marka Aureliusza, powtarzającego ordynarne plotki na temat tego, co się dzieje na zebraniach chrześcijan¹ lub u Orygenesza², który polemizuje z Celsusem, wysuwającym zarzuty moralne dotyczące Chrystusa i Maryi, czy w epigrafice jak sławne graffitto z Palatynu, przedstawiające ukrzyżowanego osła³.

Byłoby jednak błędem sprowadzać te dyskusje między chrześcijanami z jednej strony i Żydami i poganami z drugiej, do ordynarnej polemiki. Było bowiem prawdopodobnie wielu ludzi dobrej woli, którzy chcieli się czegoś dowiedzieć o nowej religii. Na ich pytania oraz na wspomniane ataki starali się odpowiadać autorzy apokryfów Nowego Testamentu, dzieł, jak wiadomo, raczej prostych i ludowych. Ślady tej właśnie polemiki zawartej w niektórych apokryfach Nowego Testamentu chciałbym przedstawić w niniejszym artykule.

---

¹ MINUTIUS FELIX, *Octavius* 8-10, ed. J. BEAUJEAU, Paris 1964, 11-15. Przekł. polski J. Sajdak, *POK* 2, 1925, 16-21.

² ORIGENE, *Conire Celse*, *SCh* 132, 1967; 136, 1968. Przekład polski S. Kalinkowski: *Przeciwko Celsusowi*, Warszawa 1986. O tekstach tych dwóch pisarzy por. M. STAROWIEYSKI, w: *Pierwsi świadkowie*, *OŻ* 8, 1988, 419-433 oraz TENŻE, *Les écrivains païens et les chrétiens au IIe siècle*, *Studia Patristica* 26(1993), 184-191. Fragmenty nas interesujące znajdują się w pierwszych księgach *Przeciwko Celsusowi*. Teksty Celsusa wydali: O. GLÖCKNER, Bonn 1924 i R. BADER, Tübingen 1940.

³ O domniemanym oddawaniu czci osłowi przez chrześcijan por. P. de LABRIOLLE, *La réaction païenne*, Paris 1942, 193-199.

[brak: sięgnąć do tekstu drukowanego]

mi zawartymi w apokryfach mogą nas wprowadzić głębiej nie tylko w te atmosferę polemiki ulicznej pierwszych wieków, ale także mogą stać się cennym uzupełnieniem historii tego okresu i teologii okresu patrystycznego.

ASPETTO APOLOGETICO DEGLI APOCRM

(*Riassunto*)

Trattando dell'apologetica antica si parla normalmente delle discussioni dotte tra i pagani e i cristiani e delle persecuzioni, mentre si dimentica che esisteva un'altro tipo di discussione molto più estesa: quella della strada. Riscontriamo tracce di questo tipo di discussioni nel discorso di Frontone riportato da Minuzio Felice e quello di Celso trasmessoci da Origene nel quale Celso riporta gli argomenti di „un Giudeo”. La problematica espressa nel *Contra Celso* di Origene riappare negli apocrifi del Nuovo Testamento.

In questo articolo prendiamo in considerazione soltanto due apocrifi: il *Protoevangelo di Giacomo* del secolo II e gli *Atti di Pilato* probabilmente del IV secolo. Ambedue gli apocrifi raccontano della persona di Cristo, prendendo le difese. Leggendo il *Protoevangelo* vi troviamo una risposta puntuale alle accuse di Celso riguardando la santità e la verginità di Maria. Dal punto di vista di metodo l'autore del *Protoevangelo* risponde con immagini pittoresche alle accuse concettose di Celso.

Anche negli *Atti di Pilato* troviamo molti argomenti apologetici. Durante il processo di Gesù sono formulate le stesse accuse contro la persona di Gesù, che troviamo nell'opera di Celso. Queste sono poi combattute vigorosamente e con arte nel nostro apocrifo.

Alcuni tra gli argomenti di accusa combattuti da questi due apocrifi sono riportati nelle fonti giudaiche raccolte da J.P. Ossier il che prova la veracità delle nostre fonti, cioè Celso (e il misterioso Giudeo), il *Protoevangelo di Giacomo* e gli *Atti di Pilato*.

Come appendice dell'articolo sono riportati alcuni elementi apologetici formulati in alcuni *Atti* apocrifi degli Apostoli.

Concludendo: sarebbe estremamente interessante fare una ricerca sull'elemento apologetico presente nell'insieme degli apocrifi. Delle nostre ricerche risulta, che uno degli scopi degli apocrifi sembra essere la difesa del cristianesimo contro i pagani e i Giudei. Ma resta da provare se questa tesi vale anche prendendo in considerazione l'insieme degli apocrifi.